

REFLEKSJONER ETTER workshop om refleksjon på EAHIL 2010

Av Irene Hunskår. Hovedbibliotekar ved Betanien diakonale høgskole og Haraldsplass diakonale høgskole, Bergen.

I forkant av årets EAHIL-konferanse i Lisboa, var det to dagar med ulike workshop. Det var mykje spennande å velje mellom, men når eg såg at Barbara Sen frå University of Sheffield skulle ha eit kurs om refleksjon, vart valet lett for meg. Eg har høyrte at kursa hennar er gode og sidan bruk av refleksjon og skriving av refleksjonsnotat er blitt såpass utbreitt i profesjonsutdanningane, i alle fall i sjukepleiarutdanningane, ville eg gjerne lære meir om dette. Barbara Sen har tidlegare halde kurs om det same temaet på EAHIL i Dublin i 2009. Tittelen på årets kurs var "The use of group reflection to evaluate projects: using the knowledge we have to create seas of change". Refleksjon er ofte ein einsam prosess, men Sen ville vise oss måtar å jobbe med refleksjon i grupper og team, til dømes når ein held på med eit prosjekt i biblioteket.

I det følgjande vil eg prøve å gjengje litt av inntrykka eg sit att med etter å ha delteke på dette kurset og reflektere over kva vi som bibliotekarar kan bruke refleksjon til i vår profesjonelle praksis.

Teoriar om refleksjon

Amerikanaren Donald Schön er nok den mest kjente og den mest refererte teoretikaren når ein skal omtale begrepet refleksjon. Schön presenterte to termer som han kalla *refleksjon i handling* og *refleksjon over handling* (1). Refleksjon-i-handling skjer når handlinga vår vert omforma av refleksjonen vår samtidig som vi utfører handlinga. Denne type refleksjon er såleis meir dynamisk sidan den skjer samstundes som ein handlar. Refleksjon-over-handling går ut på å tenke tilbake på det ein har gjort for å sjå om den kunnskapen ein hadde i handlinga var med på å påvirke resultatet av handlinga. I motsetnad til Schön sin teori som er refleksjon for den individuelle, omtaler den australske pedagogikkforskarer Stephen Kemmis (2) refleksjon som ei kollektiv handling for grupper og organisasjonar på ulike nivå, og som ein nøkkelkomponent i organisasjonslæring og -utvikling.

Kvifor reflektere?

Barbara Sen presenterte ei lang liste med argument for kvifor vi bør reflektere, både for oss sjølve og over eigen praksis og handlingar, men også som del av eit prosjektarbeid. Mellom anna lista ho opp: eigenvurdering, personleg utvikling, profesjonell utvikling, for å gjenkjenne behovet for læring, for å

forbetre læring eller prestasjonar, problemløysing, prioritering, planlegging, evaluering, førebu framtidig praksis, administrere endringar, forbetre forståing, stresshandtering. Sentralt i refleksjon ligg eit element av gjenkjenningsberedskap som kan hjelpe oss i sjølve refleksjonen, og skape rom for vidare og ny handling. Refleksjon kan såleis føre til betre og nye handlingar som gjev betre måloppnåing både for oss sjølve, men også for organisasjonen vi jobbar i. I refleksjon vil kunnskap bli bevisst for den som reflekterer, og dette kan skape muligheter for å sjå samanhengar mellom utførte handlingar og dei resultatata ein har oppnådd.

Korleis reflektere?

Mange teoretikarar har forsøkt å definere korleis refleksjon går føre seg, og felles for mange av desse er at dei byggjer på John Dewey sine tankar om refleksjon og refleksiv tenking. (3). Sen presenterte oss for nokre enkle spørsmål som ein kan starte med når ein vil begynne å reflektere.

- Kva skjedde?
- Korleis følte du deg i denne situasjonen?
- Kva kan eg lære av dette?
- Kva forandringar må gjerast?
- Korleis kan eg gjere desse endringane?
- Korleis kan eg utvikle meg vidare?

Refleksjon oppstår ofte spontant, men om ein vil utvikle denne kompetansen vidare, bør ein lære seg til å strukturere og skrive ned refleksjonane ein gjer seg. Den engelske forskaren Jenny Moon deler inn refleksjonskriving i fire nivå: (4)

<p>Beskrivande framstilling Beskriv kva som har skjedd og inneheld lite refleksjon. Forteljande stil.</p>
<p>Beskrivande framstilling med noko refleksjon Beskriv kva som har skjedd og signaliserer litt refleksjon, men går ikkje i dybda.</p>
<p>Refleksjonsskriving (1) Fokusert beskrivelse som signaliserer aukande refleksjonsnivå med litt analysering og noko spørsmål om eigen rolle</p>
<p>Refleksjonsskriving (2) Klare teikn på djup refleksjon og evne til å stille seg på sida av hendinga ein vil utforske. Stiller spørsmål om eiga rolle og viser at ein tek omsyn til andre sine motiv og syn på saka. Klar observasjon i at læring har foregått.</p>

Refleksjonsskriving

For å bli god til å skrive refleksjonar, må ein øve. Dette fekk vi også prøve på workshopen. Med utgangspunkt i egne erfaringar og refleksjonar skulle vi øve på dei ulike nivåa av refleksjon som vi vart presenterte for. Når ein skal skrive refleksjonar, må ein strukturere innhaldet med ein innleiande del der ein skriv ned kva som har hendt, kven som var med, kor og når det skjedde. I hovuddelen skal ein så analysere kva som har skjedd, sjå på grunnar, motiv og tolkingar til hendinga. Om det er mogleg og relevant, må ein sjå på hendinga frå ulike perspektiv. Til slutt må ein opp-summere: korleis har denne erfaringa påverka deg? Kjem du til å forandre atferd og/eller handlingar på grunn av at du har analysert hendinga? Vil du ta med deg det du har lært ved å reflektere og analysere inn i din profesjonelle praksis? Sen poengterte her at det er viktig å vere spesifikk og detaljert med det ein vil gjere vidare. I forbindelse med skriving av analytiske refleksjonar, er det også viktig å ta omsyn til dei tre R-ane

(eg gjengjev orda på engelsk, for i norsk oversettelse blir det ikkje berre r-ar):

Reaction (som handlar om følelser) – når du går inn i ei hending og analyserer denne, kva føler du om det?

Relevance (som handlar om tankar) – korleis er hendinga relevant og meningsfull? Korleis bidreg refleksjonen til ei betre forståing av det som har skjedd? Er det alternative meiningar eller perspektiv? Er det mogleg å gjere endringar basert på refleksjonen du har gjort?

Responsibility (som handlar om handlingar) – korleis vil kunnskap og erfaring du har oppnådd ved å reflektere over hendinga bli brukt i arbeidet ditt?

Sen kom også med eksempel på kor og når det kan vere aktuelt å drive med refleksjon i arbeidet:

- individuell eller grupprefleksjon
- refleksjonsskriving ved bruk av loggar og dagbøker
- Refleksjonsevalueringar
- fagfelle refleksjon for å forbetre praksis
- refleksiv dialog og involvering av interessenter

Refleksjon i prosjektarbeid

Andre delen av workshopen var ein presentasjon av korleis ein kunne bruke refleksjon i prosjekt- og teamarbeid. Sen gjennomgjekk dei ulike trinna i eit prosjekt, og kom med idear til kor ein kan gjere refleksjonar i praksis på kvart trinn. Refleksjon kan brukast som ein evalueringsteknikk og/eller som eit verktøy til å ta beslutningar i dei ulike trinna i prosjektet. Prosjektarbeid handlar om forandringar, og det gjer også refleksjon og refleksiv praksis.

Trinn 1: *Prosjektdefinisjon*. Her er det viktig å få tilbakemeldingar frå nøkkelpersonell i prosjektet og få til god kommunikasjon og eigarskap til prosjektet. Gjennom refleksjon kan ein få verdifull informasjon frå deltakarane til å starte opp og bygge felles forståing og visjonar og målsetting til å gå vidare med prosjektet.

Trinn 2: *Prosjektplanlegging*. Her kan kvar einskild prosjektmedarbeidar reflektere over sin eigen rolle i prosjektet og kva ein kan

bidra med. Prosjektleiaren må vidare reflektere over sin rolle som leiar og korleis ein vil styre prosjektet. Kva er styrken og kva ferdigheter har dei ulike medarbeidarane i prosjektet. Kva type leiar er ein – ein som gjev vide fullmakter eller ein kontrollfreak?

Trinn 3: *Prosjektgjennomføring*. Her er det viktig å kunne identifisere og reflektere over potensielle risikofaktorar i prosjektet. Og som Sen uttrykte det: ”Bring up the problems – not hide them!”

Trinn 4: *Prosjektkontroll*. Graden av prosjektkontroll og skriftleg dokumentasjon avheng sjølvstapt av størrelsen på prosjektet. Men det blir alltid holdt mange møter med dertil møtereferater og framdriftsrapportar som skal skrivast. Her kan det vere ein ide å la kvar einskild prosjektmedarbeidar skrive sine eigen refleksjonsdagbøker samtidig som ein kontinuerleg i prosjektet stiller seg spørsmål om kvifor ting går bra, eventuelt kvifor ting ikkje går slik som planlagt. Dette kan ein gjere altifrå etter møter og i meir formelle former i ulike rapportar i prosjektet.

Trinn 5: *Avslutning*. Her bør jo helst målsettinga for prosjektet vere oppnådd og eit resultat ligge føre. Men det er jo ikkje alltid at eit prosjekt går etter planen. Her føreslo Sen å bruke både personleg refleksjon (eigen innsats i prosjektet) og at alle reflekterte saman i eit avsluttande møte. Sen la vekt på at det er viktig at også positive kommentarar kjem fram i slike avsluttande møter.

Refleksjon i biblioteket

Barbara Sen presenterte oss vidare for to artiklar som ho kalla ”key papers in our field”. Den første artikkelen er ein systematisk oversiktsartikkel av Maria Grant frå 2007 der ho ser på bruk av refleksjon i biblioteks- og informasjonssektoren (5). Grant fann berre 13 artiklar som støtta hennar krav til å inkludere dei i studien. Forfattaren skil mellom analytisk og ikkje-analytisk refleksjon. Artikkelen gjev ein god gjennomgang av omgrepet refleksjon med utgangspunkt i Schön sine omgrep, og viser også korleis ein ved analytisk refleksjon kan hjelpast vidare i ulike prosessar i bibliotekkvardagen. Den andre artikkel Sen anbefalte til oss, var sin eigen,

heilt ferske artikkel om refleksjonsskriving brukt hos bibliotekskolestudentar i ein periode over 8 månader (6). Sen har analysert heile 116 skrivne refleksjonsnotat frå studentane, og har sett på samanhangen mellom 8 ulike parameter og refleksjonsskriving. Sen hevdar at bruk av refleksjon og refleksjonsskriving har potensielle fordeler for personleg og profesjonell utvikling og forbetring av arbeidsbasert praksis. Kunnskap og bruk av slike teknikkar kan vere ein viktig kompetanse å ha i arbeidslivet og ikkje minst som leiar av små eller store bibliotek.

Eigne refleksjonar

Bibliotekarar har tradisjonelt ikkje vore opptekne av eller vore lært opp i å reflektere, verken under utdanning eller i yrkesrolla. Fagplanane for bibliotekarutdanningane i Norden avspeglar i liten grad viktigeita av refleksjon, og i litteraturen er det også lite å finne om dette.

Med innføring av kunnskapsbasert praksis for bibliotekarar, er det kome inn ”ønske/krav” om at bibliotekarar må evaluere sin eigen praksis, og gjerne ved hjelp av refleksjon. Den engelske informasjonsspesialisten Andrew Booth har kome med sin ”Evidence Based Practice for Library and Information Professionals” (7) der han føreslår at refleksjon skal vere ein del av evalueringsarbeidet i kunnskapsbasert bibliotekpraksis. Vidare er det uttrykt av fleire yrkesorganisasjonar viktigheten av at bibliotekarar har evne til kritisk refleksjon (8) og kritisk tenkning for å oppøve og utvikle seg til reflekterte praktiskarar (9).

Det er tydeleg at refleksjon i bibliotekfaget no blir sett på som ein viktig del av profesjonskompetansen. Temaet er i ferd med å bli meir relevant og populært etter kvart som det blir meir fokus på pedagogikk som eit aspekt ved bibliotekaren si profesjonelle rolle. Fleire organisasjonar og institusjonar tilbyr no kursing i refleksjon for bibliotekarar. Til dømes har den engelske organisasjonen Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP) halde dagskurs i ”Reflective practice for

information & library staff” der dei tok opp praktiske teknikkar for refleksjon og såg på fordelane ved refleksjon både på individuelt og organisatorisk nivå. CILIP har også kurs i Reflective Writing (10). Vidare tek dei opp saman-hengen mellom refleksjon og læring i arbeidssamanheng. Kursa som Barbara Sen har halde på EAHIL-konferansane dei siste åra, er også i tråd med denne tendensen.

Mange bibliotekarar jobbar åleine anten i små bibliotek eller åleine med ansvar for undervisning og opplæring. For desse bibliotekarane er det ofte vanskeleg å kunne utvikle profesjonell kompetanse. Kunnskapsbasert

praksis tilbyr bibliotekaren ein metode for kunnskapsoppbygging og –utvikling som er viktig i faget vårt. Det er mitt ønskje at fleire bibliotekarar både ser behov og nytte av å utvikle seg profesjonelt, og får mulighet til det gjennom refleksjon over eigen praksis, forskning på eigen praksis og publisering av spennande små og store forskningsresultat.

Irene Hunskaar
Betanien diakonale høgskole,
Bergen
Haraldsplass diakonale høgskole,
Bergen
irene.hunskaar@betanien.no
irene.hunskaar@haraldsplass.no

Referanser

- Schön D. The reflective practitioner : how professionals think in action. New York : Basic Books, 1983.
2. Kemmis S. Action research and the politics of reflection. I: Boud D. Reflection: turning experience into learning. London: Koogan Page, 1985.
3. Dewey, J. How we think: a restatement of the relation of reflective thinking to the educative process. Boston: D.C. Heath and Company, 1933.
4. Moon J. Getting the measure of reflection: Considering matters of definition and depth. Journal of Radiotherapy in Practice. 2007; (6): 191-200.
5. Grant MJ. The role of reflection in the library and information sector: a systematic review. Health Information & Libraries Journal. 2007; 24 (3): 155-166.
6. Sen B. Reflective writing: a management skill. Library management. 2010; (1/2): 79-93.
7. Booth A, Brice A . Evidence-based practice for information professionals : a handbook. London : Facet Publ., 2004. [henta 2010-08-18]]. Tilgjengeleg frå:
ebliptext.pbworks.com/f/Booth+%26+Brice+2004+EBP+for+Info+Professionals+-+A+Handbook.pdf
8. The library and information sector: core knowledge, skills and attributes [Internett]. Deakin: Australian Library and Information Association ; 2005 [henta 2010-08-18]. Tilgjengeleg frå:
www.alia.org.au/policies/core.knowledge.html
9. Institute for Information Literacy Immersion Program. [Internett].Chicago: American Library Association; 2006 [henta 2010-08-18]. Tilgjengeleg frå:
www.ala.org/ala/newspresscenter/news/pressreleases2006/februray/inst4infolitappsdue.cfm
10. Reflective writing workshop [Internett]. London: Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP); 2009[henta 2010-08-18]. Tilgjengeleg frå:
www.cilip.org.uk/get-involved/special-interest-groups/careerdevelopment/events/Pages/reflective-writing-workshop.aspx